

ANMELDELSER OG LITTERATURNYT

Ved cand. scient. pol. Svend Auken, professor H. P. Clausen, arkivar, cand. mag. Ole Degn, overarkivar, dr. phil. Vagn Dybdahl, arkivar, cand. mag. Ib Gejl, arkivar, cand. mag. Finn H. Lauridsen, amanuensis, cand. mag. Henning Poulsen, bibliotekar, dr. phil. Helge Søgaard og arkivar, cand. mag. Paul G. Ørberg.

Troels Dahlerup (udg.): Det kgl. rettertings domme og rigens forfølgninger fra Christian III's tid. I-II. (Selskabet for udgivelse af Kilder til dansk Historie, 1959 og 1969). XII + 940, XVI + 896 s.

Med professor, dr. theol. Troels Dahlerup som udgiver foreligger nu to bind af den omfangsrige udgave af det kgl. rettertings domme og rigens forfølgninger fra Christian 3.s tid.

Kongens retterting var forgænger for den i 1660 indførte Højesteret, og materialet fra domstolens virke er derfor en kilde af central betydning. Fra det tidspunkt, udgavens domme begynder, 1536, bestod kongens retterting normalt af kongen og rigsrådet, hvortil kom en særlig afdeling, der hørte under rigens kansler, og som tog sig af forfølgningen med rigens rets dele, dvs. den eksekutive forfølgning ved indførsel i ejendom.

De to bind indeholder materialet fra rettertingsarkivet henholdsvis fra årene 1537-40 og 1541-44. Materialet i protokolrækkerne er i sig selv noget uoverskueligt, idet det omfatter tre hovedgrupper, herredagsdombøgerne, rigens dombøger og forfølgningsbøgerne – hvortil endelig kommer dokumenter og akter – og det er indført i en noget rodet orden i protokolrækkerne; i udgaven er de tre hovedgrupper samlet hver for sig. Hver dom er af udgiveren forsynet med en indledning med datoangivelse og en kort angivelse af sagens parter,

dens genstand og udfald samt kildehenvisning. Til sager, der behandler komplicerede familieforhold, er der i mange tilfælde vedføjet en stamtafle, således at man lettere kan følge med i kildens fremstilling.

I de enkelte rækker er der flere overlapninger og lakuner, og Troels Dahlerup har udført et stort arbejde med udredning af de kronologiske forhold og med opsporing af materiale i andre arkiver til udfyldning af lakuner og belysning af tekstkritiske problemer. Med udgaven har man materialet i en lettilgængelig form, med henvisninger til de forskellige protokolrækker og med udførlige person- og stedregistre, et værdifuldt juridisk sagregister og et lovregister, som anfører de love, der citeres i materialet. De to tykke bind viser, at kongens rettertings domme vil blive et omfangsrigt værk af interesse for mange, socialhistorikere, retshistorikere, kulturhistorikere, personalhistorikere.

Ole Degn

Svend Gissel: Landgilde og udsæd på Sjælland i de store mageskifters tidsalder. Retrospektive studier i landbo- og bebyggelseshistorie. (Landbohistoriske skrifter 3, Landbohistorisk Selskab, 1968). 444 s.

Førstebibliotekar Svend Gissels store disputats om forholdet mellem landgilde og udsæd er et fornemt eksempel på en klassisk akademisk afhand-

ling, som skal være et oplæg til diskussion ved at opstille en tese og fremføre de argumenter, som taler for dens rigtighed. Gissel hævder, at den relevante skyld i det 16. århundrede var identisk med den relevante udsæd og søger at bevise denne påstand ved en indgående analyse af begreberne relevant skyld og relevant udsæd. En sådan analyse og definition har man hidtil savnet, og tidligere forskere har været tilbøjelige til at anse landgildeberegningen for irrationel i sit forhold til udsæd og tiliggende. Bogens centrale kildemateriale er Sjællands Stifts Landebog 1567 (udgivet i 1956) og mageskiftebesigtigelserne fra det 16. århundrede. Når forf. mener at kunne fastslå, at landgildens størrelse er funktionelt bestemt, betyder det, at skylden først og fremmest bliver afhængig af dyrkningssystemet og af indmarkens størrelse. Han understreger de meget store forskelle i udsædens størrelse, som kan konstateres fra egn til egn, og som generelle gennemsnitsberegninger let kommer til at tilsløre. De ret få forarbejder, som findes, har i det hele gjort det nødvendigt at underbygge analysen med talrige detailundersøgelser foruden udblik til andre lande, specielt England. Selv om afhandlingen er godt skrevet og let at læse, kræver den derfor et stort arbejde af den, der vil følge argumentationen i alle enkeltheder. Til gengæld får han sin viden forøget med et væld af oplysninger om herlighedsafgifter, de dyrkede kornmarker, rotationen, skovenes geografiske fordeling og meget mere, således som afhandlingens undertitel: *Retrospektive studier i landbo- og bebyggelseshistorie*, antyder. Bogen giver også et indlæg i diskussionen omkring den såkaldte senmiddelalderlige krise. Svend Gissels lærdom er imponerende. Han behersker

kildematerialet suverænt og synes at have læst alt, hvad der er skrevet om ældre tiders landbrug i den nordlige del af Vesteuropa.

Bogen om landgilde og udsæd på Sjælland fremtræder i en ydre form, der er dens indre kvalifikationer værdig. Tryk og papir er usædvanlig smukt og tiltalende, og naturligvis er den udstyret med gode registre, bl. a. et fortræffeligt sagregister, der i høj grad letter benyttelsen af den stofmættede bog. Svend Gissels disputats indtager en særdeles smuk plads i den efterhånden anselige række af lærde landbohistoriske skrifter, som har set dagens lys i de sidste 30 år.

Paul G. Ørberg

Georg Nørregård: Farefulde danske sørejser. Togter til Afrika i det 17. århundrede. (Fremad, 1969). 209 s.

Professor, dr. phil. Georg Nørregård har i denne bog samlet en række afhandlinger, otte i alt, der i årene 1948–63 har været offentliggjort i *Årbøger for Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg* og i *Marinehistorisk Selskabs Skrifter*. Afhandlingerne belyser på grundlag af skibspapirer, regnskaber og breve de vilkår, hvorunder danske søfolk i 1700årene udøvede deres gerning, truet af forlis, sygdomme, mytterier, skibsbrande, slaveoprør. I indhold og udstyr fremtræder bogen som et supplement til Georg Nørregårds to bind om *Dansk Vestindien 1880–1917* og *Guldkysten i ottebindsværket »Vore gamle tropekolonier«* fra 1966–68.

Bogen er illustreret med ældre stik og tegninger, og den er forsynet med et person- og stednavneregister.

Ole Degn